

Бондаренко Н. Б.,

Запорізький національний університет

СИТУАЦІЯ УСПІХУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ ОПАНУВАННЯ УЧНЯМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджено механізми взаємодії ситуації успіху як однієї з психолого-педагогічних умов, що мотивують учнів до опанування іноземної мови і процесу формування мотивів навчальної діяльності в цілому.

Ключові слова: *мотив, мотивація, навчання, ситуація успіху.*

В статье исследовано механизмы взаимодействия ситуации успеха как одного из психолого-педагогических условий, которые мотивируют учеников к овладению иностранным языком и процессу формирования мотивов учебной деятельности в целом.

Ключевые слова: *мотив, мотивация, обучение, ситуация успеха.*

The article is devoted to interaction mechanisms of success situation, how one of psychology-pedagogical conditions, motivating pupils to study foreign language and motive formation process of educational activity in general.

Key words: *motive, motivation, teaching, success situation.*

Сучасний етап розвитку теорії та практики викладання іноземної мови характеризується інтенсивним пошуком шляхів формування та розвитку мотивів навчання як умови досягнення суттєвого підвищення результативності та якості процесу опанування учнями іноземної мови.

Безпосередньо питанням мотивів опанування іноземної мови присвячено роботи Е. О. Вертоградської, С. Т. Григорян, М. Л. Дубровіна, Т. І. Левченко, Л. С. Славіної, В. А. Шерстенікіної, Л. З. Якушиної та ін.

Багато вчених досліджували проблему педагогічного потенціалу ситуації успіху: вивчення особистості (І. С. Кон), потребово-мотиваційної сфери діяльності і способів її стимулювання (В. К. Вілюнас, Л. С. Віготський, В. В. Давидов, О. М. Леонтьєв, Б. Ф. Ломов, Д. Н. Узнадзе та ін.); аналіз теорії педагогічного стимулювання (Ш. О. Амонашвілі, А. С. Белкін, С. М. Лисенкова, В. О. Сухомлинський, У. Глассер, Л. Ллойд та ін.); питання реалізації педагогічного потенціалу емоцій у навчально-пізнавальній діяльності (І. Д. Бех, У. А. Васильєва, В. Л. Поплужний, О. К. Тихомиров, Л. Я. Гозман).

Незважаючи на широке коло представлених досліджень, проблема використання ситуації успіху як педагогічної умови формування мотивів опанування іноземної мови залишається недостатньо розробленою.

Об'єктом дослідження є мотивація опанування учнями іноземної мови. **Предмет дослідження** – ситуація успіху як одна з педагогічних умов формування мотивів опанування учнями іноземної мови.

Значної ваги набуває визначення психолого-педагогічних умов, які мали б забезпечити формування позитивних мотивів опанування учнями іноземної мови. Відправним пунктом для вирішення цього завдання для нас є розуміння того факту, що пізнавальні мотиви в їх сучасному розумінні формуються в самому ході активної навчальної діяльності школярів, а не випереджають її. Ми виходимо також з того, що мотиваційні установки ніколи не виступають ізольовано, а розвиваються і виявляються в діяльності як складне інтеграційне утворення, як своєрідний синтез різноманітних особистісних, інтелектуальних, емоційних і вольових властивостей.

Процес мотивації навчання вимагає багатопланового виховного впливу, тому педагогічні умови, які створюються, і застосовані педагогічні впливи з метою ефективного формування мотивів опанування іноземної мови мають носити комплексний характер і бути спрямованими на всі перераховані сфери особистості.

Виходячи з того, що навчальна діяльність впливає на характер мотивації не прямо, а опосередковується рядом чинників навчання, ми виділили чотири блоки чинників, які, на наш погляд, мотивують учнів до опанування іноземної мови:

1. Зміст і тематика навчання.
2. Організація процесу навчання.
3. Використання засобів навчання.
4. Створення ситуації успіху.

Метою статті є аналіз механізмів взаємодії ситуації успіху (четвертого блоку психолого-педагогічних умов) і процесу формування мотивів навчальної діяльності в цілому, а також активізації пізнавальної діяльності учнів у навчально-виховному процесі.

Вважаємо за необхідне розділити поняття “успіх” і “ситуація успіху”. Ситуація – це поєднання умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат подібної ситуації. Ситуація – це те, що здатний організувати вчитель [1].

Як позитивні моменти впливу переживання успіху (неуспіху) на діяльність людини, у тому числі і навчальну, виділимо такі:

- переживання успіху вселяє людині впевненість у власних силах;
- з'являється бажання знову досягти хороших результатів, щоб ще раз пережити радість від успіхів;
- позитивні емоції, які народжуються в результаті успішної діяльності, створюють відчуття внутрішнього благополуччя, що, у свою чергу, благотворно впливає на ставлення людини до навколишнього світу.

Усе це сприяє формуванню позитивного активного стану в пізнанні, однак психологи попереджають і про можливі негативні стани, стресові стани, що наступили після пережитого успіху. Такий парадокс можливий, на думку С. В. Коротаєвої., з різних причин:

- успіх, який дістався ціною невеликих зусиль, може призвести до переоцінки, точніше до завищеної оцінки своїх можливостей.
- за сильним переживанням якої-небудь емоції обов'язково слідує розслаблення: якщо ж у цей період запропонувати людині якусь діяльність, то вона, наймовірніше, буде менш успішна, ніж попередня.
- переживання успіху може бути затьмарене для суб'єкта діяльності, якщо результат, важливий і значимий для нього самого, не буде адекватно оцінено іншими людьми.
- емоція успіху не буде сильним переживанням, якщо результати діяльності не значимі для її суб'єкта, який накладає свій відбиток на відношення конкретної людини до даного роду діяльності [1].

Якщо успіх – це емоційне переживання, то успішність – це якісна характеристика результатів навчальної діяльності конкретного учня. Якщо успіх може переживатися як одноразово, так і багаторазово, то успішність завжди має протяжність у часі. Успіх може стати для учнів свого роду пусковим механізмом для реалізації успішного навчання. Емоції успіху (не-успіху) є найсильнішим чинником активізації навчальної діяльності. Цей факт визнавали і визнають педагоги і психологи [2; 5; 7 та ін.].

Ситуація успіху, що відображається в стійкому емоційному стані учня, мотивує його бажання включитися в навчальний процес, взяти в ньому посильну участь; вона створює умови для такої участі і впливає на формування усвідомленого ставлення до результатів своєї навчальної праці. Умовою переростання позитивного ставлення до навчання в активне, творче ситуація успіху стає, якщо формує в суб'єкта діяльності: позитивні емоції, приємне почуття задоволення, викликане подоланням труднощів, які створені вчителем і обрані самим учнем; емоції радості, інтелектуального підйому в процесі вирішення навчальних завдань; усвідомлення недостатності рівня своїх знань і вмінь та прагнення підвищити цей рівень; формування стійкої потреби в самоосвіті.

Ми вважаємо ефективним використання таких ситуацій у процесі формування мотивів опанування іноземної мови, оскільки емоції, які виникають в результаті створюваних ситуацій, впливають на спонукання до діяльності, регулюють і результатують її, впливаючи, тим самим, на загальний стан людини [4].

Створення ситуації успіху, як навчально-виховного завдання, забезпечує:

- на мотиваційному етапі основу для формування позитивних емоцій до майбутньої діяльності;

- на операційному – умови успішного виконання завдання, роблячи цей процес емоційно й інтелектуально привабливим для учнів;

- на результативному етапі – підсилює активне ставлення до навчання, перетворивши його мотив у мотив до нової діяльності, або коректує сформоване негативне (рідше нейтральне) ставлення [6].

Ситуація успіху тільки тоді стає діючим засобом активізації пізнавальної діяльності, коли вона:

- реалізується на всіх етапах навчального процесу;

- ускладнює навчально-виховні завдання на кожному етапі;

- реалізується з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, що знаходить своє відображення у виборі прийомів і засобів у роботі з конкретним учнем [3].

Таким чином, ситуація успіху стає не просто педагогічним прийомом, не комплексом прийомів, а умовою виховання такого ставлення до навчання, яке сприяє прояву й розвитку пізнавальної активності учнів, їх самопізнанню, формуванню ставлення до себе і самовираженню.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними є дослідження складових успіху (умови для досягнення успіху; ставлення учителя до учня; знання, вміння та навички; кращі моральні якості особистості), динаміки становлення мотивів опанування учнями іноземної мови за умови створення ситуації успіху; дослідження залежності процесу формування мотивів опанування іноземної мови від індивідуальних особливостей учнів.

Література:

1. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как её создать? – М.: Просвещение, 1991. – 169 с.

2. Бех И. Д. Педагогика успеха: виховні втрати та їх подолання // Педагогіка і психологія. – 2004. – №4. – С. 5-15.

3. Глассер У. Школы без неудачников: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1991. – 184 с.

4. Григорян С. Т. Мотивация учебной деятельности учащихся 5-7 классов при изучении иноязычной лексики. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Моск. Гос. пед. ит-т. – М., 1977. – 23 с.

5. Загвязинский В. И., Теория обучения: Современная интерпретация: Учеб. пос. для студ. высш. учеб. зав. – М.: Академия, 2001. – 192 с.

6. Коротаева Е. В. Хочу, могу, умею! Обучение, погруженное в общение. – М.: “КСІР”, Институт психологии РАН, 1997. – 224 с.

7. Психология жизненного успеха. Опыт социально-психологического анализа преодоления критических ситуаций / Сохань Л. В., Головаха Е. И., Ануфриева Р. А. и др. – К.: Институт социологии НАН Украины, 1995. – 149 с.